

شمارهٔ چهارم

سحرگه رهروی در سرزمینی همی‌گفت اینن معمّا با قرینی
که ای صوفی شراب آنکه شود صاف که در شیشه برآرد اربعینی
حافظ

انتشار مستمرّ مجلات علمی - تخصصی در هر کشور، به خودی خود، نشانه رونق و رواج بازار آن علم در آن کشور است. وقتی مجله‌ای دانشگاهی در یک رشته علمی منتشر می‌شود، از سویی، حکایت از وجود عده‌ای دانشمند و متخصص می‌کند که با هم مرتبط‌اند و همکاری دارند و، با تحریر مقالات علمی، به تولید آن مجله علمی اهتمام کرده‌اند؛ از سوی دیگر، معلوم می‌شود عدهٔ بیشتری خوانندهٔ دانشمند و متخصص در جامعه نیز حضور دارند که علاقه‌مند به خواندن مقالات آن مجله‌اند. هیچ مجله‌ای بدون فرض این مجموعه «مؤلف» و «خواننده» قابل انتشار مداوم نیست.

اگر گفته شود که مجلات علمی از جمله لوازم ذاتی جامعه علمی در روزگار ماست، سخن گزافی گفته نشده است. در صد سال اخیر، که درس و بحث ادبی در کشور ما صورت دانشگاهی پیدا کرده، مجلات ادبی نیز پایه پای این تحوّل پدید آمده و، همراه با آن، پیش رفته‌اند. این همراهی تا بدان حدّ است که می‌باید گفت تألیف تاریخ ادبیات این دوره بدون ملاحظهٔ نقش و جایگاه مجلاتی مانند نوبهار و آتشکده و وحید و یغما و سخن و مجلات دانشکده‌های ادبیات تهران و تبریز و مشهد ممکن نخواهد بود.

فصلنامهٔ نامهٔ فرهنگستان، که اکنون چهلمین شمارهٔ آن منتشر می‌شود، از جمله مجلاتی است که مبین و معرف ماهیت گفتمان زبانی و ادبی رایج در یکی دو دههٔ اخیر در کشور ماست. با بررسی این چهار شماره، می‌توان مباحث مطرح در بخش مهمی از فضای ادبی

و زبانی ایران را معلوم و معین کرد و روند تحوّل گرایش‌های نویسندگان و پژوهشگران را در این دوره به دست آورد. شاید بتوان گفت یکی از وجوه تمایز این مجله، در مقایسه با مجلات ادبی دهه‌های پیش‌تر از آن، عنایت بیشتر به مباحث زبانی و دادوستدی است که میان «زبان» و «ادبیات» وجود دارد. شعبه‌ها و شاخه‌های جدیدی مانند «نقد ادبی» و «ترجمه» و «برنامه‌ریزی زبان» و «واژه‌گزینی» و پژوهش‌های مرتبط با گویش‌شناسی و فرهنگ‌نویسی از جمله مباحثی است که در نامه فرهنگستان رنگ و جلوه بیشتری در مقایسه با گذشته دارد. کارنامه دوره‌های ده‌گانه نامه فرهنگستان از این قرار است:

– تاکنون ۴۰ شماره از این فصلنامه جمعاً در حدود ۹۱۹۶ صفحه و ۳۷ شماره ضمیمه آن جمعاً در ۲۸۱۰ صفحه منتشر شده است.

– حدود ۲۳۸ تن در این دوره‌ها با نامه فرهنگستان همکاری قلمی داشته‌اند که بیشتر آنان از اعضای هیئت‌های علمی دانشگاه‌های سراسر کشور و دانش‌آموختگان و دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری بوده‌اند و، در میان آنان، چهره‌های برجسته و سرشناس علمی و ادبی از جمله عده‌ای از اعضای پیوسته فرهنگستان شاخص‌اند.

نویسندگان مقالات از دانشگاه‌های معتبر و مراکز علمی و فرهنگی کشورند از جمله دانشگاه تهران، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشگاه الزهراء، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، بنیاد دایرةالمعارف اسلامی، دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه شهید بهشتی تهران، دانشگاه اصفهان، دانشگاه شیراز، دانشگاه ارومیه، دانشگاه بوعلی همدان، دانشگاه گیلان، دانشگاه کرمان، دانشگاه یزد.

– از محققان کشورهای افغانستان، تاجیکستان، ژاپن، پاکستان، هندوستان و ایرانیان مقیم خارج نیز مقاله‌هایی در نامه فرهنگستان چاپ و منتشر شده است.

– مجله در مراکز علمی و فرهنگی خارج از کشور نام و آوازه یافته و با اقبال محققان و پژوهشگران روبه‌رو شده است.

– شمار معتناهی از کتاب‌ها و نشریات و مقالات در مجله معرفی شده است و شماری از رساله‌ها و متون مهم در مباحث ادبی و زیباشناسی و نظریه ادبی و نقد اول بار در نامه فرهنگستان و ضمائم آن به چاپ رسیده است.

– مجله، هرچند یک سال تأخیر دارد، در سال‌های گذشته هر ساله چهار شماره از آن بعضاً با حجم بیش از معمول منتشر شده است. ضمناً از جبران کاذب تأخیر، با دو شماره یکی کردن، اکیداً پرهیز شده است.

– مقاله‌های نامه فرهنگستان و ویژه‌نامه‌ها، جملگی، از صافی ارزیابی‌های مقدماتی و نهایی و

ویرایش ساختاری و زبانی و فنی می‌گذرد و آنچه به خوانندگان عرضه می‌شود دستاورد مشترک نویسندگان و گزینش و ساخت و پرداخت گردانندگان مجله است.

– نامه فرهنگستان زیر نظر هیئت تحریریه قرار دارد که خط مشی مجله را تعیین می‌کند و در کار آن نظارت مستقیم دارد.

– کوشش شده است سطح فرهنگ خوانندگان در حوزه‌های تحقیق ادبی و نظریه و نقد ادبی با مقالات تألیفی و ترجمه‌ای و گزارش بالا رود. دوره‌های مجله، از این حیث، گنجینه پرارزشی است که در نشریات ما کمتر نظیر دارد.

– مع الوصف مجله هنوز نتوانسته است چنان‌که شاید و باید تحقیقات دانشگاهی را در حوزه زبان و ادب فارسی در مجاری مطلوب هدایت کند. هنوز دستاوردهای معتبر نو در حوزه نظریه‌های ادبی به قدر کافی شناسانده نشده‌اند؛ خالها در تحقیقات ادبی پر نشده است؛ کج‌راه‌ها در میان جریان‌های فکری به نسل جوان نشان داده نشده است؛ فراورده‌های گفتمانی که با فناوری نوین منتشر می‌شوند بررسی و نقد نشده‌اند؛ از نسل جوان نظرخواهی نشده و ذایقه فرهیختگان این نسل به دست نیامده است.

– نامه فرهنگستان، هرچند نشریه‌ای وزین در سطح دانشگاهی است، بیش از این امکان نفوذ در نسل جوان و وسعت بخشیدن به دامنه مخاطبه خود دارد. مشکلات موجود در نظام توزیع نشریات علمی مانع اصلی است.

– در جنب نامه فرهنگستان ویژه‌نامه‌های تخصصی دستور، گویش‌شناسی، فرهنگ‌نویسی، ادبیات تطبیقی منتشر می‌شود که هر یک از آنها دبیر مستقل دارند و در سطح بالای دانشگاهی‌اند.

وظیفه خود می‌دانم از همه استادان محترم و نویسندگان دانشمندی که در این چهل شماره با مقالات خود به نامه فرهنگستان غنا و طراوت و تنوع بخشیده‌اند سپاسگزاری کنم. سپاسگزاری از استاد محترم جناب آقای احمد سمیعی – که نامه فرهنگستان انتشار و استمرار خود را بیش از هر کس مدیون دانش و تلاش اوست – بر من واجب است، چنان‌که سپاسگزاری از همکاران ایشان را در دفتر مجله نیز واجب می‌دانم. امیدوارم نامه فرهنگستان، که زبان گویای فرهنگستان زبان و ادب فارسی است، بالنده و پاینده باشد و به استادان و دانشجویان و پژوهشگران و دوستان زبان و ادب فارسی در داخل و خارج ایران مدد رساند.

غلامعلی حدّاد عادل*

* رئیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی و مدیر مسئول فصلنامه علمی- پژوهشی نامه فرهنگستان.